

Nicholas Malebranche'da Zihnin İşlevi

[The Function of the Mind in Nicholas Malebranche]

Nihat DURMAZ *

Bartın University

Received: 26.02.2021 / Accepted: 28.06.2021

DOI: 10.51404/metazihin.887029

Research Article

Abstract: Malebranche, one of the most important philosophers of French philosophy after Descartes, adopted the soul/body dualism and remained within the framework of Cartesian philosophy. However, the adoption of a monist structure by effective approaches in contemporary philosophy of mind has reduced the power of dualist approaches. As a matter of fact, contemporary theories such as materialism, philosophical behaviorism, and functionalism identify the mind and the mental with the observable. Despite such a fundamental difference, contemporary theories of mind such as materialism consider the mind in a passive structure, and surprisingly this is similar to Malebranche's views. This study focuses on how Malebranche considers the mind as he thinks it is independent from emotions, imagination, and passions, what kind of function he thinks the mind has within the framework of soul/body dualism, how he relates concepts existing in the mind to objects and how he determines the position of God in this relationship. In addition, the study discusses in general terms how the relationship between mind and body relates to contemporary researches regarding the nature of mind.

Keywords: Malebranche, mind, soul, body, God, vision in God.

Öz: Descartes'tan sonra Fransız felsefesinin en önemli filozoflarından biri olan Malebranche, ruh/beden düalizmini benimseyerek Kartezyen felsefenin çerçevesi içinde kalmıştır. Ancak çağdaş zihin felsefesinde etkili yaklaşımların monist bir yapıyı benimsemesi düalist yaklaşımların gücünü azaltmıştır. Nitekim materyalizm, felsefi davranışçılık, fonksiyonalizm gibi çağdaş kuramlar, zihni ve zihinsel olanı gözlemlenebilir olanla eşdeğer görürler. Böylesi bir temel farklılığa rağmen materyalizm gibi çağdaş zihin kuramlarının zihni pasif bir yapıda kabul etmesi Malebranche'in görüşleriyle benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada Malebranche'in

* **Author Info:** Assist. Prof. – Bartın University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Philosophy and Religious Sciences, Merkez-Bartın, TURKEY.

E-mail: ndurmaz@bartin.edu.tr / Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-9633-2282>

duygu, imgelem ve tutkuların azade bir şekilde zihni ne tür bir yapıda ele aldığı, ruh/beden düalizminde zihne nasıl bir misyon yüklediği, zihinde var olan kavramları nesnelere nasıl ilişkilendirdiği ve bu ilişkide Tanrı'nın pozisyonunu nasıl belirlediği üzerinde durulacaktır. Ayrıca zihin ve beden arasındaki ilişkinin çağdaş zihin araştırmalarıyla nasıl bir ilişki içinde olduğu genel hatlarıyla ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Malebranche, zihin, ruh, beden, Tanrı, Tanrı'da görmek.

1. Giriş

On yedinci yüzyılda doğanın mekanik bir yapıda algılanması zihin felsefesi üzerine yapılan araştırmaları doğrudan etkilemiştir. Bu etki neticesinde düalist ve materyalist olmak üzere iki temel anlayışın ortaya çıktığı görülür. Her iki anlayışın Antik Yunan'da kökleri (Pisagoras ve Demokritos) bulunmasına rağmen zihin felsefesinin yönlendirilmesinde bilimsel açıdan elde edilen sonuçların etkili olduğu belirtilmelidir. Descartes ve Malebranche gibi filozoflar, zihin konusunu ruh/beden düalizmi üzerinden temellendirmeye çalışmıştır. Bu konu Aydınlanmadan sonra zihin/beden sorununa indirgenmiş ve yirminci yüzyıldan itibaren bilinç/beyin ilişkisine endekslenmiştir. Düalist yaklaşımı savunan Kartezyen felsefe ile Malebranche, ruh ve bedeni ontolojik açıdan iki ayrı alan olarak kabul eder. Bu alanların nasıl bir ilişki içerisinde olduğu noktasında Tanrı'yı garantör gösterme dışında bir açıklama getiremeyen Descartes'ın aksine Malebranche, Tanrı'yı her iki alan arasında etkileşimi sağlayan ana neden olarak kabul eder. Ancak on dokuzuncu yüzyıldan itibaren ruh yerine zihin kavramının kullanımı tercih edilmiş ve zihin/beden arasındaki ilişkide etkileşimin bedenden zihne doğru gerçekleştiğini iddia eden materyalist yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise zihin ile beyni birbirinden ayıran, zihin durumlarının bilgiye konu olabileceğini, buna karşın beyin durumlarının bilinemeyeceğini ileri süren içebakışçılık (introspectionism) gibi anlayışların ortaya çıktığı görülür.

Aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanacak olan Malebranche'ın düşüncesi de dâhil on yedinci yüzyılda savunulan zihin felsefesi problemlerinin günümüzde farklı bir bağlam üzerinden tartışıldığı belirtilmelidir. Ancak bu anlayışlar, haleflerine bir yol çizdikleri için hâlihazırdaki çalışmalara dolaylı da olsa katkı sağlamışlardır. Bu katkılarda büyük çoğunluk Kartezyen felsefeye ait olsa da Malebranche'ın kendine özgün düşüncelerinin mutlaka zikredilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü o, özellikle duyular ve aklın doğası ile ilgili yaklaşımlarında Kartezyen felsefeden ayrı bir yolu takip ederek çağdaş zihin felsefecilerine bir yol gösterir. Sözgelimi yönelimsellik

(*intentionality*), Malebranche felsefesinde zihinselliğin bir emaresi olarak görülmez.¹ Buna ilaveten söz konusu anlayış, ruh/beden arasındaki ilişkide Kartezyen felsefenin bazı çıkmazlarını da ortaya koymuştur (Jolley, 2006: 31-32).

Bilindiği üzere Descartes'ın ruh/beden arasında ontolojik anlamda kapanması oldukça zor bir uçurum açması (Durmaz, 2015: 120) yaklaşık iki asır boyunca filozofların söz konusu ayrıma bir çözüm üretme çabası içerisine girmelerine neden olmuştur. Bu ayrım, Descartes'tan sonra zihin felsefesi alanında bazı soruların ön plana çıkmasını sağlamıştır. Bu sorulardan en önemlileri; zihnin ne olduğu, fiziki olanla nasıl ilişkide bulunduğu ve niteliklerinin neler olduğudur. Bu noktada Descartes ile Malebranche, zihni kendi başına var olan, yer kaplamayan ve özü düşünme olan immateryal bir töz olarak kabul ederler. Çağdaş zihin araştırmalarında zihnin immateryal oluşu tartışmalı bir husus olarak gözüktür. Bu noktada materyalist yaklaşımı benimseyen filozoflardan bazıları (Gilbert Ryle gibi) zihinde "içsel ifadeler" şeklinde bir inancın veya başka bir düşüncenin var olmadığını, tüm bu ifadelerin davranışlarla ilişkili olduğunu iddia ederler. Buna karşın Armstrong gibi bazı materyalistler ise içsel ifadelerin (inançlar vb.) immateryal bir zihnin ürünü olabileceğini ileri sürer. Hume ile çelişmeyen bu düşünce, Descartes ve Malebranche'ın düalizmi ile Aristoteles'in natüralizmi arasında bir yerde konumlanır. Kartezyen düalizmden farkı, zihinde var olan ifadeleri ruhsal değil de fiziki olarak düşünülmesini daha anlamlı kabul etmeleridir (Günday, 2002: 87).

Bu süreçte hem beden hem de ruhun neliği ve temel niteliklerinin nelerden oluştuğu cevaplanması gereken önemli problemler olarak gözüktür. Bu problemleri bir çözüme kavuşturmayı amaçlayan Malebranche, "*Hakikatin Araştırılması*" adında altı ciltlik bir eser kaleme almıştır. Duyum, imgelem, zihin, yöntem ve tutkular gibi farklı konuların ele alındığı bu eserde zihin konusu üçüncü ciltte işlenir. Bu yüzden üçüncü cilt, çalışmamızın merkezinde yer alacaktır. Ruh/beden arasındaki ayrıma tabi kalan (Fabiani, 2009: 39) Malebranche, ruhu "sadece etken" ile "etken ve edilgen" yön olmak üzere ikiye ayırır: Sadece etken olan kısım, zihne karşılık gelirken hem etken hem de edilgen yön, iradeyi temsil eder. Malebranche, Tanrı'yla iletişimi noktasında zihnin üç özelliğe sahip olduğunu, bunlardan birincisinin duyulara, ikincisinin imgeleme ve üçüncüsünün de öz zihin/anlığa karşılık geldiğini ifade eder.² Ona göre hakikatin bilgisi duyular ve imgelemden ziyade öz zihnin Tanrı'yla etkileşiminde aranmalıdır (Malebranche, 1997c: 168).

¹ Çağdaş zihin felsefesinde de önemli bir kavram olan yönelimsellik, materyalistler tarafından zihinden ziyade bedensel bir olaya indirgenmiş ve dilden kaynaklı bir kavram olduğu iddia edilmiştir (Günday, 2002: 98).

² Malebranche, birinci kitapta duyuları, ikinci kitapta ise imgelemi ele alır. Filozofun bu düşünceleri hakkında ayrıntılı bilgi için ilgili ciltlere bakılmalıdır.

Bu etkileşime geçmeden önce insan denen varlığı oluşturan ruh, beden, zihin, öz zihin, duyu ve imgelem gibi kavramların oldukça muğlak bir yapıda olduğu belirtilmelidir. Sözgelimi Malebranche felsefesinde ruhun birincil amacı beden yerine Tanrı'yla birleşmektir (Malebranche, 1997a: XX). Ayrıca herhangi bir cisme ve mekâna sahip olmadığı için basit bir töz olan ruh, öz zihin ve irade olmak üzere iki ayrı niteliği bünyesinde taşır. Bu niteliklerden birincisi olan öz zihin, "birçok fikirleri almak yani birçok şeyleri birden sezinsemek" anlamına gelirken irade, "birçok eğilimleri duymak yahut ayrı ayrı şeyleri istemek" manasına gelir. Bu iki yetinin yanında ruh, zihinde var olan kavramlardan hareketle iki tür algı elde eder. Bunlardan ilkinde karşılık gelen öz algılar, tam olarak ruha dâhil olmadıkları için ruhta herhangi bir etkiye sebebiyet vermezler. Diğer algı türü olan duyulur algılar ise ruhun haz, elem, tat ve koku gibi takındığı tavrılara karşılık gelir ki bu algılar ruhu tümüyle bir değişikliğe uğratamazlar. Bu kısım, öz zihinden ziyade iradenin aktif olduğu bir alanı temsil eder (Malebranche, 1997a: 5-7).

Öz zihin ve iradeye sahip olan ruhun Tanrı'yla değil de bedenle birleşmesi neticesinde nasıl bir ilişkinin ortaya çıktığı Malebranche'ın üzerinde durduğu önemli bir sorun olarak gözükmektedir. O, ruhun canlılık ve hareket noktasında bedeni etkilemesine rağmen bu ilişkide ne ruhun ne de bedenin birbirine indirgenebileceğini iddia eder. Benzer bir düşüncenin duyulardan da geldiği ancak töz olarak kabul edilenin tüm değişimlerden ve indirgemelerden azade olduğu belirtilmelidir. Bu anlayış, ruhun maddi bir varlığa ve harekete, bedenin ise duyu ve eğilimlere sahip olmadığını ortaya koyar. O halde ruh ve beden arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu açıklanması gereken bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Malebranche, bu problemi ruhtaki düşünceler ile beyindeki izlerden hareketle çözüme kavuşturmaya çalışır. Buna göre ruh yeni bir kavram, beden de nesneden kaynaklı yeni bir iz elde ettiğinde biri diğerini etkiler. Ancak beyinde oluşan izlerin ruhu doğrudan etkilemediği, bu yüzden izler ile kavramlar arasında bir ilişkinin tesis edilemeyeceği vurgulanmalıdır. Böylesi bir anlayış, Malebranche'ın bedenden ruha geçecek herhangi bir etkiyi kabul etmediğini gösterir. Nitekim Malebranche, ruh/beden ilişkisine dair devamla şunları söyler:

Ruh, kolun kıvılcılması için ne yapılması gerektiğini bilmez. Bununla beraber ruh isteyince kol hemen kıvılcır. Bunun gibi ruh, kendine ait olan tende dirim ruhlarının bulunup bulunmadığını da bilmez. Ancak dirim ruhları kıpraşır kıpraşmaz ruh da heyecana kapılır. (Malebranche, 1997b: 37-38)

Bedenden ruha geçişin imkânsızlığına işaret eden bu düşünce, çağdaş zihin felsefesinde monizmin önemli bir savunucusu olan materyalizm tarafından reddedilmiştir. Bilindiği üzere materyalizm, özellikle yirminci yüzyıldan sonra zihinde gerçekleşen tüm olayları bedensel değişimlere bağlı bir şekilde ele almıştır. Zihin ile bedeni özdeş kabul eden bu anlayış, bilincin beynin bir ürünü olduğunu iddia eder. Buna göre

zihinde gerçekleşen tüm olaylar (duyular, imgelem vb.), insanda var olan karmaşık moleküllerin hareketlerine, dolayısıyla fizik kurallarına uygun bir şekilde ortaya çıkar (Günday, 2002: 84). Bu noktada insan ve hayvan arasındaki temel fark, insanın daha kompleks bir zihinsel yapıya sahip olmasından ibarettir.

Ruh ve beden arasında ontolojik bir ayrımı savunan Malebranche ise duyular ile imgelem arasında yakın bir ilişki kurar.³ Bu ilişkide ruh, dışarıdaki bir nesneyi duyumsadığında duyuların, zihinde var olan bir şeyi tasarladığında ise imgelemin ortaya çıkmasını sağlar. Ancak imgelemin oluşması için ruhta bir gücün de var olması gerekir. Nitekim Malebranche, bu hususu şöyle ifade eder:

İmgelemek yetisi yahut imgelem ancak tenimizin bütün bölümlerine karşılık vermesi ve deyim yerindeyse ruhumuzun doğrudan doğruya birleşmiş bulunduğu yer olması dolayısıyla başlıca bölüm adı verilen, beynin işbu bölümünün tellerinde değişiklik yaparak nesnelere ait imgeler yoğunlamak bakımından ruhta bulunan güce dayanır. Yani bu güç, olmayınca imgelem de olmaz. (Malebranche, 1997b: 7-8)

Bu ifadelerle göre duyular ve imgelem bedenle ilişkili olduğu için yanılmaları kuvvetle muhtemeldir. Buna karşın öz zihin, zihinde ve dolayısıyla ruhta yer aldığından yanılma olasılığı çok düşüktür. Bu çalışmamızın kapsamını bedenden ziyade zihin oluşturduğundan sadece zihin üzerinde durulacaktır. Ayrıca öz zihne dair tüm belirlenimlerin doğrudan zihinle de alakalı olduğu unutulmamalıdır. Bu durum, öz zihinden kastedilenin zihnin dış dünyada yer alan nesnelere herhangi duyuşal ve imgesel bir çerçeveye dâhil etmeden oldukları gibi bilmesi anlamına gelir. Böylesi bir bedensel indirgemenin bağımsız bir şekilde nesneye vakıf olan öz zihin, zihinde önceden var olan fikirlerden hareket ederek düşüncenin maddeye benzer bir şekilde pek çok değişime uğramasına katkı sağlar. Bu noktada Malebranche'ın uzamın maddeden, düşüncenin de zihinden ayrılamayacağını belirtmesi⁴ Descartes felsefesinden etkilendiğini ortaya koyar. Son olarak Malebranche, hareketin maddede, iradenin de zihinde var olması gerektiğini ama her ikisinin de zorunlu bir şekilde madde ve zihinde bulunmadığını iddia eder (Malebranche, 1997c: 5-7).

2. Malebranche'da Zihnin İşlevi

Malebranche, her türlü duyuşal algının çıkarılması neticesinde zihinde kalanın sadece düşünce olduğunu ve düşüncenin de irade ve anlama yetisinden oluştuğunu iddia

³ Duyu ve imgelemin ne olduğu üzerinden bir yakınlık kuran Malebranche, Tanrı'yla iletişime geçme noktasında imgelemi saf ve temiz olanların hiç zorlanmayacağını ama imgelemini duyularla kirletenlerin hakikate ulaşamayacaklarını iddia eder (Malebranche, 1997d: 21).

⁴ Düşüncenin zihinden ayrılamayacağını ileri sürmek ruhun ayrılmaz bir parçası veya özü olduğu anlamına gelmez. Nitekim Malebranche, içsel duygumuzdan hareketle böylesi bir yargıya varsak da onun ne olduğunu açıklama noktasında herhangi bir söylemin geliştirilemeyeceğini iddia eder (Merleau-Ponty, 2001: 38).

eder. Ona göre anlama yetisi, yine tüm değişimlerden azade bir şekilde ele alındığında ruhtaki değişimlerin gerçekleştiği sabit bir zemini temsil eder. Bu zeminin duyular, algılar ve imgeleme doğrudan ilişkili olduğu açıktır. Buna ilaveten Malebranche, Descartes'in herhangi bir anlam yüklediği *saf anlama yetisi* (*pure understanding*) kavramını insanın soyut kavramların bilincinde olması şeklinde tanımlayarak Kartezyen felsefeden ayırır. Ancak bu ayrım, zihnin ontolojik açıdan farklı bir açıklaması olarak yorumlanmamalıdır. Bu yaklaşım, Malebranche'ın Kartezyen felsefenin yanında Augustinus⁵ gibi Kilise babalarına da bağlılığını ortaya koyar. Gerçekten bu bağlılık, hakikatin araştırılması hususunda zihnin yetersizliğini vurgulamasında açıkça görülmektedir. Bu düşünce, Malebranche'ın zihni doğuştan getirilen bilgilere sahip bir Kartezyen yapıda kabul etmediğini gösterir. Bunun yerine o, zihnin Tanrı'nın zihnine bağlı bulunduğunu ve dış dünyadaki etkilere açık olduğunu iddia eder. Aslında bu iddia, zihnin aydınlatan bir pozisyondan aydınlatılmış (Tanrı tarafından) bir pozisyona indirgenmesi anlamına gelir. Eğer böylesi bir aydınlatılma olmazsa zihin, duyuların muğlaklığına düşmekten kurtulamaz. O halde ruh başta olmak üzere akıl ve zihin, hakikatin ışığını görmesine rağmen onu üretemeyen, kendi kaynağı ile özünden çıkaramayan bir yapıya bürünür (Jolley, 2006: 32-33).

Malebranche'da zihnin hakikati elde etmek için Tanrı'ya muhtaç olması pasif bir yapıda olduğunu gösterir. Benzer bir anlayışın yirminci yüzyılda Richard Rorty tarafından da savunulduğu görülür. Ancak Rorty, zihnin pasifliği noktasında Malebranche ile hemfikir olmasına rağmen zihninde var olanın oluşumunda Tanrı yerine kültür kavramını kullanmayı tercih eder. Ona göre zihnimize bize ait herhangi bir özel alan yoktur, tüm var olanlar kültürün ürünüdür ve kararlarımızı belirleyen de dilimizdir. Rorty'nin bu düşüncesi, insan olmanın bilimsel ve felsefi analizlerden ziyade dilin kullanımına bağlı olduğunu, dolayısıyla zihinde var olan kavramların doğuştan veya Tanrı'da görmeyle değil dil ile oluştuğunu savunur (Günday, 2002: 91).

Zihinde var olanların neliğine dair böylesi bir anlaşmazlığın ortaya çıkmasında en önemli nedenin benlik kavramının belirsizliği olduğunu ileri süren Malebranche, bu belirsizliği bedene dair epistemolojik yaklaşım ile benlik arasındaki farklılığa bağlar (Kail, 2008: 328). Aslında bu belirsizlik, zihnimize var olan ve dış dünyadaki nesnelere karşılık gelen kavramların ruhun modları olmadığı anlayışını da destekler. Nitekim bu anlayış, zihnimizeki kavramların duyulara matuf olan bir

⁵ Malebranche'ın en fazla etkilendiği iki filozof, Augustinus ile Descartes'tir. O, felsefesini inşa ederken her ne kadar Descartes'tan önemli ölçüde etkilense de sonuca ulaşma noktasında Augustinus'un yanında yer alır. Gerçekten Malebranche, Skolastik dönemin sonlarında etkin olan ve ruh/beden arasında muğlak bir ilişkiyi savunan Aristotelesçi yaklaşımı eleştirmek için Augustinus'un düşüncelerine müracaat etmiştir. Böylece ruh/beden düalizmini kalın çizgilerle ifade eden filozof, Hıristiyanlığın ruhun ölümsüzlüğü düşüncesini sağlam bir zemine oturtmaya çalışmıştır (Pyle, 2003: 5).

nesneye karşılık gelmesinin söz konusu belirsizliği giderebileceğini ima eder. Ancak kavramların ruhla temasını koparamayı ve ruhun kesif bir alanı temsil etmesi özünde açık olan kavramları belirsizlikten tam olarak kurtarmasa da benliğin söz konusu karanlık alanla temasa geçerek bir farkındalığı oluşturduğu söylenebilir. Bu farkındalık, kavramlara karşılık gelenle zihnimizde bıraktığı etki arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını biliniz kılar. Bu durum, ruha ve bana ait olmayan kavramların bir aidiyetlik problemiyle karşı karşıya kalmasına sebebiyet verebilir. Bu hususun farkında olan Malebranche, her kavramın bir şeyin temsili olmasından dolayı kusurlu ve üretilmiş olduğunu, bu yüzden kendisinde az da olsa bir hiçlik barındıran kavramların olumsuzlanarak tanımlandığını ileri sürer. O halde bir temsilci derecesinin üzerine çıkamayan kavramların kendi başlarına anlaşılacakları, bu nedenle onları anlaşılır kılan bir ilkeye ihtiyaç duydukları vurgulanmalıdır. Bu ilkenin Tanrı olduğu aşikârdır. Malebranche, kavramların anlaşılması için zorunlu bir ilke olarak kabul ettiği Tanrı'nın herhangi bir kavrama muhtaç olmadan anlaşıldığını iddia eder. Bu düşünce, zihinde benlik, öteki ve kavramsız Tanrı olmak üzere üçlü bir bilincin eş zamanlı bir şekilde var olduğunu ortaya koyar. Malebranche'a göre tam bir bilinç "Tanrı'da görme" durumunda gerçekleşir (Merleau-Ponty, 2001: 38-39).

Zihnin genel kavramlara ve sonsuzluk düşüncesine nasıl ulaştığını açıklamak için "Tanrı'da görme" (*vision in God*) anlayışına müracaat eden Malebranche, bu anlayışı temellendirmek amacıyla matematik gibi bilimlere referans alır. Aslında Pyle, bu anlayışın Augustinus'un düşüncesine çok benzediğini ama Malebranche'ın sonsuz hakikatlere ulaşma noktasında "Tanrı'da görme" yaklaşımını akılla sınırlandırmayarak duyulara da genişletmeyi amaçladığını ileri sürer. Böylesi bir amaç, Tanrı'nın kavramlar da dâhil yarattığı her şeyin farkında olmasını içerir. Ancak O'nun bilmesi ve farkında olması bizim duyuşsal ve algısal sınırlılığımıza benzemez. Bu durum, Tanrı'nın bizde gerçekleşen tüm duyuşsal değişimlerin nedeni ve yaratıcısı olmasına rağmen tüm bu süreçten etkilenmeden varlığını devam ettirmesi anlamına gelir (Pyle, 2003: 57).

Mutlak bir ilke olan Tanrı, daima takip ettiği genel yasadan hareketle kavramları zihinlere bağlar. Eğer zihin, dikkatini bu kavramlara yoğunlaştırırsa Tanrısal ışığın farkına varabilir. Böylesi bir ışığın varlığından bihaber olanlar kibir sahibi insanlardır. Bu insanlar, Tanrı'nın içsel işleyişi yerine kendi arzularının peşinden koştukları için Tanrısal ışığa nail olamazlar. Malebranche'ın bu düşüncesi, dikkat edilmesi halinde bedensel ve zihinsel olarak insanın Tanrı'yı bulabileceğini dillendirir (Malebranche, 1993: 75).

Zihnin kavramlar yanında nesnelere de Tanrı da görmesi elde ettiği bilgilerin mutlak ve yanılmaz bir yapıda olup olmadığı problemini gündeme getirir. Zihnin

yanılabileceğini⁶ öne süren Malebranche, bunun nedenini sonlu yapıda olmasına değil değişimler içerisinde yeterli ciddiyeti göstermemesine bağlar. Böylesi bir zaafın oluşmasına zemin hazırlayan da iradenin kendisidir. Nitekim irade, bilgiye ulaşma noktasında arzuları kontrol eden ve dikkatin dağılmasını önleyen bir özelliğe sahiptir. Bu özellik, kavramlara dair herhangi bir yargıya ulaşmayı da içerir. Ancak yargı sürecinde iradenin eldeki verilerden hareketle bir karar vermek zorunda olduğu için özgür olmadığı belirtilmelidir (Dolson, 1906: 395). Hâlbuki ruhun temel amacı, sonsuz bir hakikati her yönüyle kavramak yerine Tanrı'nın sürekli olarak iradeye muhatap kıldığı sevgiyi anlayarak iradeden yansıyan sonsuz iyiliğe ulaşmaktır. Bu düşünce, insan zihninin hakikatin kendisini idrak etmek bir yana çok az bir zorluk karşısında bile yanılabileceğini ortaya koyar. Nitekim yukarıda ifade edildiği üzere herhangi bir nesneye dair tüm bilgileri elde etmekten aciz olan zihnin hem eşyalar arasındaki tüm bağlantılara hem de hakikatin kendisine tümüyle ulaşması imkânsızdır. Malebranche, insan zihninin böylesi bir imkânsızlığa düşmesini soyut olanı ulaşılamaz görmesi ile duyuların sürekli etkilemesine bağlı kılar. Gerçekten zihin, duyular vasıtasıyla somut olanın sürekli bir deneyimiyle muhatap olduğundan deney ötesine yönelemez. Eğer deneyim ötesine uzanmak istiyorsa duyuşsal olandan uzaklaşması zaruri gözüktür. Çünkü insan zihni hem sineğin vızıltısına hem de soyut hakikate aynı anda yoğunlaşamaz (Malebranche, 1997c: 44-46).

Malebranche, zihnin sınırlarını belirledikten sonra dış dünyayla nasıl bir etkileşime sahip olduğunu ve bu etkileşim neticesinde zihinde oluşan kavramların neye delalet ettiğini ele alır. Bu noktada kavramın dış dünyada var olan nesneye tam bir uygunluk yerine tamamen ruhla ilişkili bir şekilde tanımlandığı (Malebranche, 1997b: 37) ifade edilmelidir.⁷ Daha açık ifadeyle insanın bir kalemle etkileşimi neticesinde zihinde oluşan kavram, dış dünyada var olan kalemin aynısı değildir. Çünkü zihnin dış dünyada yer alan herhangi bir nesneyi bütün yönleriyle algılaması mümkün değildir. Buna ilaveten Malebranche, dış dünyada var olan bir eşyanın zihinde bir kavrama ihtiyaç duyduğunu ama zihinde var olan bir kavramın dış dünyada zorunlu bir varlığa muhtaç olmadığını ileri sürer. Sözgelimi kanatlı at, dev gibi kavramlar insan zihninde var olmasına rağmen dış dünyada yer almaz. Bu durum, ruhun neyi tam olarak algıladığı⁸ problemini karşımıza getirir. Malebranche, ruhun kendisinde ve kendi

⁶ Malebranche, herhangi bir nesneye dair yargılarımızın daima algılarımızdan fazla olduğu için insan zihninin yanıldığını iddia eder (Malebranche, 1997c: 137).

⁷ Kavramların ruhla ilişkisinden kastedilen ruhun modları olduğu değildir. Çünkü böylesi bir durum olsaydı kavram ile nesne arasında doğru bir temsiline olup olmadığı asla tespit edilemezdi, dolayısıyla septik bir anlayış kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkardı (Pyle, 2003: 189).

⁸ Malebranche'ın duyum ile algıyı farklı anlamda kullandığı belirtilmelidir. Nitekim duyumlar, zihin ile beden arasındaki ilişkide ortaya çıkarken kavramların algıları ruhun Tanrı'yla birleşmesi neticesinde gerçekleşir (Jolley, 2006: 36).

dışında bulunan şeyleri her yönüyle algıladığını, kendisinde bulunandan kastedilenin ruhun tüm değişimleri olduğunu⁹, kendisi dışında olanların ise maddi ve ruhi olmak üzere ikiye ayrıldığını, maddi olanın kavramlara ihtiyaç duymasına rağmen ruhi olanların herhangi bir kavrama muhtaç olmadan ruhumuzda belireceğini iddia eder. Bu anlayışta maddi olanın bizatihi kendisinden ziyade kavramı üzerinden tam algılandığı unutulmamalıdır (Malebranche, 1997c: 55-58). Aksi halde ruhun bedenden ayrılarak söz konusu eşyayla doğrudan temasa geçmesi gerekir ki böylesi bir durumun gerçekleşmesi mümkün değildir (Wahl, 1988: 561).

Zihinde var olan ama dış dünyada yer almayan bazı kavramların varlığı hususu yirminci yüzyılda da bir tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Bu konuda materyalistler zihinde var olan tüm kavramların fiziki alanda bir varlığa karşılık geldiğini iddia ederken Malebranche gibi düşünen bir kısım filozoflar, zihnimizde bazı işlevsiz pasif imgelerin var olduğunu, bu imgelerin bazen dış dünyada var olmayan bir nesneye karşılık gelebileceğini, dolayısıyla zihnimde olmasına rağmen beynimde olmayan bazı hususların mevcudiyetini kabul etmişlerdir. Bu düşüncenin aksini savunmak da mümkündür. Zira zaman ve mekân, fiziki alanda bulunmasına rağmen zihnimde bulunmayan niteliklere karşılık gelmektedir. O halde zihinde gerçekleşenler ile beyinde oluşanlar arasında bir ayırımın var olduğu ileri sürülebilir (Günday, 2002: 97-98).

Ruh/beden düalizminin ilişkiselliği sorunu olarak ifade edilen bu durum, yukarıda belirtildiği üzere Malebranche'ın kavramlar ile izlere müracaat ederek aşmaya çalıştığı bir probleme karşılık gelir. Aslında böylesi bir ilişkinin kurulması zamanın özdeşliğine, insan ile Tanrı'nın iradesine bağlıdır. Buna göre zamanın özdeşliği, herhangi bir ifadenin sözel veya işitsel bir şekilde beyni etkilemesine eş zamanlı olarak ruhta bir kavramın düşünülmesidir. Beyinde söz konusu izin oluşmasına bağlı olarak bu kavramın bir kere düşünülmesi ikisi arasında bir ilişkinin kurulmasına sebebiyet verir. İkinci bağ, kavramların belli izlerle ilişkilendirilmesinin doğrudan insan iradesiyle ilgili olmasıdır. Eğer böylesi bir bağ olmasaydı toplumsal açıdan karmaşık ve tamamlanmamış pek çok olay ortaya çıkabilirdi. Üçüncü ve sonuncu bağ olan Tanrı'nın iradesi, doğadaki herhangi bir eşyanın beyinde bıraktığı iz ile tümel bilgiden hareketle oluşturulan kavramlar arasında bir ilişkinin oluşmasına doğrudan katkı sağlar ((Malebranche, 1997b: 38-40).

Malebranche, zihin ile nesne arasındaki ilişkide beş görüşün var olduğunu ve kendisinin beşinci düşünceyi savunduğunu belirtir. Diğer dört anlayışın eksik veya

⁹ Malebranche, insanın kendi ruhunun farkına varması için herhangi bir kavrama ve dış etkene ihtiyaç duymadığını, sadece iç gözlemlerle ruhun bilincine varabileceğini iddia eder (Pyle, 2003: 80).

anlamsız olduğunu iddia eder. Bu anlayışlardan birincisi “X, ancak ve ancak bir olguya tekabül ederse doğrudur” (Türer, 2009: 167) önermesiyle de ifade edilen ve “sandalyenin üzerinde bir örtü vardır” önermesini gerçekten sandalyenin üzerinde bir örtü olması halinde doğru kabul eden (Durmaz, 2018: 263) uygunluk teorisi. Malebranche, bu teoriyi bir cismin aynı zaman ve mekân içerisinde ikinci kez bulunamayacağı, nesnelere gelen görüntülerin uzaklığa bağlı bir şekilde değişebileceği ve bir nesneye farklı açılardan bakıldığında şeklinin tümüyle farklılaşabileceği hususlarından dolayı eleştirir (Malebranche, 1997c: 65-68).

Zihin ve nesne arasındaki ilişkiye dair ikinci anlayış, kavramların insanla birlikte var olduğunu iddia eden yaklaşımdır. Malebranche, bu yaklaşımı eleştirmek için bir kavramın birbirinden farklı pek çok şeyi temsil ettiği ileri sürer. Ona göre böylesi bir çeşitlilik, kavramın yokluğundan ziyade insan zihninin sınırlılığını gösterir. Çünkü insan zihni sonsuz bir yapıda olmadığı için aynı kavramın altına düşen pek çok şeyi tek tek algılayamaz. Daha doğrusu tek bir kavramda böylesi bir algılayışı gerçekleştirilmesi oldukça fazla bir zaman harcamasını gerektirebilir. Bu durum, Tanrı'nın sonsuz sayıda şeyi insan zihniyle beraber yarattığı iddiasını anlamsız kılmaktadır (Malebranche, 1997c: 82-83).

Üçüncü anlayış, ruhun herhangi bir imgeye ihtiyaç duymadan bir kavramı düşünüp ortaya çıkarabileceği iddiasıdır. Bu iddia, Tanrı'nın yoktan yaratmasına benzediği için Malebranche tarafından reddedilir. Nitekim o, böylesi bir düşüncenin insanın kendini beğenmesinden kaynaklı olduğunu iddia eder. Ona göre her bir kavramın bir gerçekliği bulunduğu insanın bir kavramı yapabilme gücüne sahip olması gerçekliğe müdahale edebilecek ve farklı varlıklar oluşturabilecek bir gücü kendisinde taşıması anlamına gelir. Ancak insan, yaratma gücüne sahip olmadığı için zihinsel bir varlık olan kavramları oluşturması mümkün değildir. Bu düşünce, Malebranche'da kavramların nesnelere etkileri neticesinde oluşan birer varlıktan ziyade Tanrı tarafından yaratıldıklarını gösterir.¹⁰ Buna ilaveten zihinde kavramları üretecek bir yeteneğin bulunmadığı, olsa bile bir nesneyle irtibata geçmeden bu yeteneği kullanamayacağı ama zihinsel bir varlık olmasından dolayı nesneyle irtibata geçemeyeceği düşünüldüğünde yukarıdaki iddianın kendi içerisinde anlamlı olduğu söylenebilir (Malebranche, 1997c: 70-72).

Dördüncü anlayış, zihnin nesneyi her yönüyle algılamak için kendisinden başka hiçbir şeye muhtaç olmadığını iddia eden yaklaşımdır. Bu yaklaşım, ruh ve beden arasındaki

¹⁰ Bu yüzden var olanların sadece zihinde yer alan kavramlar ile dış dünyada bulunan nesnelere indirgenmesi anlamlı değildir. Malebranche, daha da ileri giderek ruh ve bedenin ötesinde Tanrı tarafından insanın bilgisine sunulmayan ama var olan pek çok varlığın bulunduğunu iddia eder (Malebranche, 1997c: 141).

ilişkide bedeninin ruhu etkileyemeyeceğini savunur. Çünkü maddi olan bir varlığın maddi olmayan bir varlığa etki etmesi mümkün değildir (Url 1). Bu düşünce, zihnin veya bedenin doğasına dair bilgilerden hangisinin daha açık ve anlaşılır olduğu problemini ortaya çıkarır. Hatırlanacağı üzere Kartezyen anlayış, bu problemde zihnin doğasının bedene nazaran daha iyi bilindiğini iddia eder. Buna karşın ruh/beden düalizmini reddedenler böylesi bir karşılaştırmaya karşı çıkarlar. Söz konusu düalizmi kabul eden Malebranche ise kavramlardan hareketle elde edilen bilgi ile bilinçten kaynaklı bilgi arasında bariz bir ayrımın olduğunu ileri sürer. Kartezyen anlayıştan farklı bir düşünceyi temsil eden bu ayrım, zihinden ziyade bedenin doğasına dair bilginin daha açık ve anlaşılır olduğunu ortaya koyar (Schmaltz, 1992: 304).

Malebranche, ruhun sıcak, elem, sevgi gibi soyut kavramları dışarıdan herhangi bir nesneye ihtiyaç duymadan kendiliğinden edinebileceğini ve bu bilginin zihnin değişimleriyle doğrudan ilişkili olduğunu iddia eder (Dolson, 1906: 400).¹¹ Ancak kitap, defter, güneş gibi dış dünyada var olan varlıklara karşılık gelen kavramların ruh ve zihinle nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu açıklanması gereken bu husus olarak gözüktür. Bu husus, yukarıdaki düşünce ekseninde ele alındığında zihnin dış dünyadaki varlıkları temsil eden kavramları üretmek için de kendisinden başka bir şeye muhtaç olmaması gerektiğini ortaya koyar. Bu noktada Malebranche, sadece Tanrı'nın kendi kendisine yeten bir varlık olduğunu, bunun dışında ruh veya zihnin böylesi bir niteliğe sahip olmadığını ileri sürer. Evrenin yoktan var edilmesi Tanrı'nın dış dünyadaki herhangi bir varlığa ihtiyaç duymadan kendisinde var olan kavramlardan hareket ettiğini gösterir (Malebranche, 1997c: 86-88).

Beşinci ve Malebranche'ın savunduğu yaklaşım, zihnin var olan her şeyi Tanrı'da görebilecek bir kapasitede olmasıdır (Jolley, 2006: 34). Tanrı'nın zihni böylesi bir yapıda yaratması pek çok sebepten ileri gelir. Bu sebeplerden ilki, Tanrı'nın hiçbir zaman kolay yol dururken zor yolu seçmeyeceği gerçeğidir. Bu gerçek, Tanrı'nın en basitten hareketle oldukça büyük işleri yapmasına işaret eder. Sözelimi doğada var olan bütün varlıkları uzamdan çıkarır. Bu durum, Tanrı'nın her zihinde farklı bir kavramdan ziyade tüm zihinlerde bir kavram yaratmasını anlamlı hale getirir. Zihnin doğadaki varlıkları Tanrı'da görmesi ise oldukça sınırlı bir bilgiyi temsil eder. Bu yüzden zihnin Tanrı'nın özünü kavrayacak bir potansiyele sahip olmadığı, sadece maddi olanla sınırlı

¹¹ Bu düşünce, Malebranche'ın kavramları ruhun değişik modları olarak kabul ettiği şeklinde yorumlanmamalıdır. Çünkü ruhun modları değişebilen, tikel, olumsal ve muğlak bir karakterde iken kavramlar sabit, evrensel, mutlak ve açık bir yapıdadır. Bu yüzden o, kavramların Tanrı'nın zihninde her daim var olan ve ara sıra insan zihninde ortaya çıkan Tanrısal arketipler olduğunu öne sürer. Böylesi bir düşüncenin Kartezyen felsefeden ziyade Augustinus'un anlayışına yakın olduğu fark edilmelidir (Pyle, 2003: 189).

bir şekilde Tanrı hakkında bir bilgiye ulaşabileceği unutulmamalıdır. Nitekim Malebranche, devamla bu hususu şöyle ifade eder:

Görebileceğimiz şeyler sayısınca bizimle yaratılmış olan fikirlerin bizde bulunmasından değil fakat bütün varlıkları gösteren ve Tanrı'da bulunan şeyin bizce bilinir olmasını Tanrı istediği için bu varlıkları gördüğümüzü düşündürür... Tanrı'nın bu isteği, yaratılmış zihinleri kendisine karşı tam ve olabilecek en büyük bir bağımlılığa düşürür. Zira iş böyle olunca biz, Tanrı'nın bizim görmemizi istemediği hiçbir şeyi görmemekle kalmayız, üstelik Tanrı'nın bize göstermediği şeyi de hiçbir vakit göremeyiz. (Malebranche, 1997c: 94)

Bu ifadeler, her şeyin Tanrı'da görüldüğünü ortaya koysa da Malebranche'ın bedenlerin Tanrı'da görülmesiyle ilgili birincil nitelikleri kastettiği ileri sürülebilir. Nitekim Malebranche, bedenleri sadece birincil niteliklere sahip bir varlık sahası olarak kabul eder. İkincil nitelikler (renk, tat, koku vb.) ise insan zihninde yer alan duyumlardan ibarettir. Böylesi bir yaklaşımın Kartezyen anlayışın çizgisini yansıttığı fark edilmelidir. Yine de ikincil niteliklerin duyumlara indirgenmesi Berkeley felsefesinin habercisi olarak ifade edilebilir (Jolley, 2006: 82-83).

Malebranche'ın "Tanrı'da görme" düşüncesiyle ilgili diğer bir husus, bu düşüncenin zihnin her şeyi Tanrı'da gördüğünü ortaya koysa da her yönüyle nasıl algıladığına dair bir açıklama getirmediğidir. Böylesi bir problemin farkında olan Malebranche, her şeyin Tanrı'da olması ve Tanrı'nın da zihinde bulunmasından dolayı zihnin her şeyi algılayabildiğini öne sürer.¹² Tanrı'nın zihinde yer alması sonsuzluk kavramıyla kanıtlanmaya çalışılır. Zihnimizde yer alan sonsuzluk fikri, tam olarak anlaşılmasa da varlığından şüphe edilmeyen bir kavramı temsil eder. Bu kavram, genel ilkelerden hareketle ulaşılan bir yapıdan ziyade bu ilkelerin kendisinden çıkarıldığı önceden var olan bir kavrama delalet eder. Aynı süreç, Tanrı ve diğer varlıklar için de işletilebilir. Buna göre Tanrı, var olmak için diğer varlıklara değil diğer varlıklar var olmak için Tanrı'ya muhtaçtır. Çünkü zihnin değişime uğramasını sağlayan temel etken, kavramlardır. Buna göre zihnin eylemde bulunabilmesi için kendisinden üstün bir yapıya tabi olması gerekir. Kavramlar zihinden yüce bir yapıda olmadığından dolayı Tanrı'da olmak zorundadırlar. Bu durum, insan zihninin sadece Tanrı'ya duyduğu sevginin peşinden koşan değil ayrıca O'na dair bir bilgiye ulaşan bir hususa karşılık gelir. Böylesi bir anlayış, Tanrı'nın zihni yoktan var ettiğini ve eserlerine bakarak

¹² Tanrı'nın insan zihninde yer alması onun ürettiği bir kavram olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Bu düşünce, Tanrı ile insan arasındaki benzerliğe işaret etmesine rağmen ikisi arasında ontolojik bir ayrımın var olduğu unutulmamalıdır. Nitekim Malebranche, şu hususu şöyle ifade eder: "Tanrı'nın zihninde insan düşüncelerinin bulunacağını, bizim zihnimizden daha yetkin bir şey tanımadığımız için O'ndaki zihin de bizim zihnimizin benzeri olacağını düşünmemeliyiz... Tanrı'nın zihinleri tasarladığımız tarzda zihin olmadığı halde yaratılmış zihinlerin yetkinliklerini kapsadığı, gerçek adının *var bulunan kimse* olduğuna, yani bağımsız varlık, tüm varlık, sonsuz ve evrensel varlık olduğuna inanmalıyız" (Malebranche, 1997c: 144-145).

kendisine ulaşması için yarattığını ortaya koyar. Bu noktada Malebranche'ın eserden müessire giden bir yolu takip etmediği aksine Tanrı'nun olmadığı bir zihnin hiçbir şeye vakıf olamayacağını (Jolley, 2006: 34) dillendirdiği belirtilmelidir (Malebranche, 1997c: 96-99). Nitekim Malebranche, bu hususu şöyle ifade eder:

Hakikatleri görünce değil fakat bu hakikatlere ait fikirleri görünce Tanrı'yı gördüğümüzü söylüyoruz. Zira fikirler gerçektir, fakat fikirler arasındaki hakikat olan eşitliğin gerçek olacak hiçbir şeyi yoktur. Mesela ölçülen bir kumaşın üç arşın geldiği söylenince bu arşın sayısı gerçektir. Fakat üç arşınla kumaş arasındaki eşitlik hiç de gerçek değildir. Bu, üç arşınla kumaş arasındaki bir bağıntıdan başka bir şey değildir. İki kere iki dört eder denilince sayılar hakkındaki fikirler gerçektir; fakat bunlar arasındaki eşitlik bir bağıntıdan başka bir şey değildir. Sandığımızı göre bu bakımdan biz, ebedi hakikatleri görünce Tanrı'yı da görürüz: bu hakikatler Tanrı'da vardır diye değil fakat bunlar hakkındaki fikirler Tanrı'da vardır diye böyle görürüz. (Malebranche, 1997c: 102-103)

Bu ifade, zihnin eyleme geçmesini sağlayanın Tanrı olduğunu, insanın nesneyi her yönüyle kavramasında duygu ile öz zihnin belirleyici olduğunu ve Tanrı sayesinde oluşan duygunun ruhun farklılaşmasına yol açtığını ortaya koyar. Bu düşünce, zihin ile nesne arasındaki ilişkide Tanrı'nın ruhun hangi özelliklere sahip olduğunu bildiğini, bu yüzden zihinde var olan kavramları her ne kadar duyguya bağlı olsa da kendisinde görülmesini sağladığını gösterir. Daha açık ifadeyle duygular vasıtasıyla zihinde olduğu iddia edilen kavramların aslında Tanrı'da bulunduğu ve Tanrı'nın duygularla ilişkili bir yolu tercih etmesinin insana bu kavramları buldurmak olduğu söylenebilir (Malebranche, 1997c: 103-104). O halde yaratılan her şeyin kavramına sahip olan Tanrı'nın dilediği kadarını sonlu zihinlere ifşa ettiği, bu ifşa neticesinde sonlu zihnin, gerçekliği olan kavramları kavramasının "Tanrı'da görme" olmadan imkânsız olduğu söylenebilir. Nitekim "sonsuz derecede mükemmel varlık" önermesi ancak böylesi bir kabul neticesinde anlamlı hale gelebilir (Dolson, 1906: 401).

Tüm bunlar, Malebranche'da zihnin dört farklı biliş tarzına sahip olduğunu gösterir. Bunlardan birincisi, sadece kendi kendisiyle bilinen Tanrı'dır. Yukarıda ifade edildiği üzere cisimler ve temsil edildikleri kavramlar, Tanrı'da görülür. Ancak Malebranche, "Tanrı'da görme" noktasında cisimler söz konusu olduğunda kavramların varlığını zorunlu kabul ederken ruhta böylesi bir şartı gerekli görmez. Kavramlardan hareketle bilinen cisimler zihnin ikinci bilişini oluştururken bilinmek için kavrama muhtaç olmayan ruh üçüncü biliş temsil eder. Gerçekten Malebranche, cisimlerin aksine ruhun hem kavramla bilinmeyeceğini hem de Tanrı'da görülmeceğini iddia eder. Ona göre insan, ruhu "bilinçle" kavrar. Bu durum, ruhun cisimler gibi tüm yönleriyle bilinmesini engeller. Eğer Tanrı ve kavramın etkin olduğu bir süreç baskın olsaydı ruh hakkında da pek çok bilgiye sahip olabilirdik. Öyleyse insan, bilincin ve benliğin yardımıyla kendisinde bir ruhun varlığını bilebilir ama bu bilgi, ruhun mahiyetinin ne olduğuna dair herhangi bir bilgi vermez. Böylesi bir husus, kesinlik noktasında ruhun bedenden

daha açık ve seçik olduğunu, buna karşın açıklama açısından ise cismin ruhtan daha açık ve anlaşılır olduğunu ortaya koyar. Bu noktada Malebranche'da cisimlerdeki değişimlerin kavramlarla ruhtakinin de duyularla doğrudan ilişkili olduğu belirtilmelidir. Nitekim sıcaklık ve elem gibi hususlar, kavramsal olandan duyumsal olana geçmedikçe ruh tarafından bilinmez. Zihnin dördüncü ve son bilişi, kendi dışındaki varlıkların nasıl bir ruha ve zihne sahip olduğunun bilinemeyeceği hususudur. Nitekim Malebranche, ötekine dair tüm bilgimizin tahminden öteye gidemeyeceğini iddia eder. Ancak o, Tanrı'nın tüm zihinlerde var olduğu bilgisinin kesin olduğunu ileri sürer. Bunun yanında mutlak iyi ve kötünün ne olduğu hususunda da öteki zihinlerle aynı bilgiye sahip olduğundan şüphe etmez (Malebranche, 1997c: 111-116).

3. Sonuç

Kendisinden sonraki zihin felsefesi çalışmalarına katkı sağlayan Malebranche, zihnin yapısı, ruh/beden düalizmi ve Tanrı'nın durumu hakkında Kartezyen felsefeyle bağlantılı ama özgün bir felsefi sistem ortaya koymuştur. Bu anlayışta zihin ve irade ruha dâhil edilmiş, zihin; duyular, imgelem ve öz zihinden müteşekkil bir kavram olarak ifade edilmiştir. Bu özellikler içerisinde Tanrı'yla iletişime geçerek hakikati anlayabilecek olan öz zihindir. Bu yüzden ruhun temel amacı, beden yerine Tanrı'yla birleşmektir. Eğer ruh, bedenle birleşmeye çalışırsa herhangi bir etkileşimin ortaya çıkması mümkün gözükmez. Ancak ruhun bedenle ilgili bir şeyi istemesi bedende derhal karşılık bulur. Bu durum, ruhun bedensel sürecin nasıl işlediğine dair bir bilgiye sahip olduğunu göstermez. Bunun yerine ruhun herhangi bir eylemi talep ettikten sonra o eylemin gerçekleşmesini bildiği söylenebilir.

Zihinde bulunan duyular ile imgelemin bedenle doğrudan veya dolaylı bir ilişkide olması her ikisinden hareketle elde edilen bilgilerin yanılabilir olduğunu ortaya koyar. Bu yüzden Malebranche, zihinde var olan ve tüm etkilerden bağımsız bir varlığa karşılık gelen öz zihnin çok daha güvenilir olduğunu iddia eder. Çünkü öz zihin, ruhta var olan kavramlardan hareketle düşüncenin gelişmesine katkı sağlar.

Malebranche felsefesinde Descartes'in yanında Augustinus'un da etkili olduğu görülür. Nitekim hakikate ulaşma noktasında zihnin her yönüyle yetersizliğini ileri sürmek Augustinusçu bir anlayışı temsil eder. Buna ilaveten zihinde doğuştan getirilen kavramlardan ziyade doğrudan Tanrı'nın zihnine bağlı bir zihin anlayışının benimsenmesi de Augustinusçu etkiyi gösterir. Bu yüzden Descartes ile Augustinus felsefesini birleştirmeye çalışan Malebranche, insan zihnine ait olmayan kavramların anlaşılır olabilmesini Tanrı'ya bağlı kılar.

Bu anlayışta zihnin hakikate ulaşamayışının diğer bir nedeni sonlu bir yapıda olmasıdır. Zihnin bu özelliği, sonlu ile sonsuz olanı aynı anda anlayacak bir potansiyeli temsil etmez. Bu nedenle Malebranche, "Tanrı'da görme" düşüncesini ileri sürerek insan zihninde var olan sonsuzluk düşüncesini anlamlı hale getirmeye çabalar. Bu süreçte Tanrı, sınırlı sayıda kavramı insan zihnine yerleştiren bir pozisyonadadır. Eğer insan, dikkatini bu noktada yoğunlaştırırsa Tanrısal ışığı görebilir. Aksi halde hem zihinden hareketle kavramları üretmesi hem de hakikate ulaşması imkânsız olur. O halde zihnin birincil görevi, hakikati üretmek yerine onu anlamak olmalıdır. Bunun yolu da zihinden ziyade "Tanrı'da görmekten" geçer.

4. Kaynakça

- Dolson, G. N. (1906). "The Idealism of Malebranche." *The Philosophical Review*, 15(4): 387-405.
- Durmaz, N. (2015). "Descartes'ta Yöntemin Kendisi ve Etkileri." *Route Educational and Social Science Journal*, 2(3): 118-129.
- Durmaz, N. (2018). *F.C.S. Schiller'in Pragmatik Hümanizmi*. Ankara: Gece Akademi Yayınları.
- Günday, Ş. (2002). *Zihin Felsefesi*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Jolley, N. (2006). "Malebranche on the Soul." *The Cambridge Companion to Malebranche*. ed. Steven Nadler. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kail, P. J. E. (2008). "Hume, Malebranche and Rationalism." *Philosophy*, 83(325): 311-332.
- Malebranche, N. (1997a). *Hakikatin Araştırılması* (Cilt: I). Çev. Miraç Katırcıoğlu. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Malebranche, N. (1997b). *Hakikatin Araştırılması* (Cilt: II). Çev. Miraç Katırcıoğlu. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Malebranche, N. (1997c). *Hakikatin Araştırılması* (Cilt: III). Çev. Miraç Katırcıoğlu. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Malebranche, N. (1997d). *Hakikatin Araştırılması* (Cilt: VI). Çev. Miraç Katırcıoğlu. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Malebranche, N. (1993). *Treatise on Ethics*. Trans. Craig Walton. London: Springer Science-Business Media.
- Merleau-Ponty, M. (2001). *The Incarnate Subject: Malebranche, Biran, and Bergson on the Union of Body and Soul*. New York: Humanity Books.

- Pinton, G. (Der.) (2009). *The Philosophy of the Imagination in Vico and Malebranche*. Çev. G. Pinton. Italy: Firenze University Press.
- Pyle, A. (2003). *Malebranche (Arguments of the Philosophers)*. London: Routledge Publish.
- Schmaltz, T. M. (1992). "Descartes and Malebranche on Mind and Mind-Body Union." *The Philosophical Review*, 101(2): 281-325.
- Türer, C. (2009). "Pragmatizmin Doğruluk Evi." *Bilimname*, XVII: 165-185.
- Wahl, R. (1988). "The Arnauld-Malebranche Controversy and Descartes' Ideas." *The Monist*, 71(4): 560-572. Alındığı URL: <https://plato.stanford.edu/entries/arnauld/#MinBodDua>